

ת פ א ר ת ר א ד ז י ן

יוצא לאור על ידי מרכז מוסדות חסידי ראדזין בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ב"ה גיליון פרשת וישב תשפ"ד

דברי תורה מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וַתֵּשֶׂא אִשְׁתּוֹ – אֲדָנָיו.. וַיִּמָּאֵן (בראשית לט, ז-ח)

יש לדקדק בלשון הכתוב שבתחילה נאמר "וַיִּמָּאֵן" סתם, ורק לאחר מכן מפורט נימוקו של יוסף בסירובו: "וַיֹּאמֶר... הֲאֵדָנָיו... וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת?" כמו כן יש להתבונן בטעם 'שלשלת' המצויה מעל לתיבת 'וַיִּמָּאֵן'.

אומר על כך הרב הקדוש משינאווע זי"ע בספר "דברי יחזקאל":

לימוד לדורות יש כאן, לעניין עבודת השם.

שבאם יבוא לפני אדם ניסיון כבד מעין ניסיונו של יוסף הצדיק, כאשר יצרו של אדם תוקפו לדבר עבירה חלילה – אל יתעסק אז אדם בטענות ומענות או בוויכוחים 'הגיוניים' מול יצר הרע כביכול, שכן כנגד כל טענה שיעלה האדם, ימציא לעומתו יצר הרע 'טענה' נגדית, על מנת שיוכל למלאות אחר תאוות לבו, חס ושלום.

דרך היחידה שעמה ניתן להתגבר על יצר הרע במצבים אלה – הינה באמצעות "אמונה פשוטה" בלבד שטבועה בליבו של יהודי, מבלי הנמקה והסבר כלשהו.

וכך יאמר האדם לנפשו בכל עוז ותוקף:

"לא יקום הדבר ולא יהא בשום פנים ואופן לא אוכל לעבור על מצוות בוראי שציווני ואסרני על הדבר – יהיה מה שיהיה!" וכך יכפול האדם וישלש לעצמו פעם אחר פעם: "בשום אופן בעולם לא אעשה כדבר הזה!"

מוסיף הרה"ק משינאווא:

אותיות תיבת "וַיִּמְאָן" – זהות לאותיות "ויאמן" שהינו לשון "אמונה". הדבר רומז על כך, כי יש להתחזק אז ביתר שאת ב"מידת אמונה", כשבכך יינצל מחטא ועוון בסייעתא דשמיא.

ולכן על תיבת "וַיִּמְאָן" ישנו טעם "שלשלת" בכדי לרמוז על עניין האמור, שהאדם צריך לשנן לעצמו שלש פעמים פעם אחר פעם כי מסרב הינו לשמוע בקול יצר הרע, מבלי שייתן דעתו על כל אפשרות אחרת.

מסיים הרב הקדוש משינאווע ז"ע:

רק לאחר שהאדם נעשה תקיף בדעתו, ומתקבלת אצלו החלטה איתנה לבל יטה אוון לדברי יצר הרע, ואין הדבר אף נשקל בדעתו – אז יוכל אדם למצוא נימוקים "הגיוניים" כביכול להחלטתו, שאינם אמורים להעלות או להוריד כלפי עצם ההחלטה, בנוסח "הַן אֲדַנִּי לְאִדְעָה אֶתִּי.. וְלֹאֲדַחֵשׁ מִמֶּנִּי מְאֹמָה.. וְאִיךְ אֶעֱשֶׂה הֲרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת, וְחַטָּאתִי לְאֱלֹהִים!"¹

לפיכך מופיע תחילה בפסוק הסירוב המוחלט ובלתי מנומק מצד יוסף: "וַיִּמְאָן" בטעם "שלשלת", ככל האמור. ורק בהמשך מגיעים "הנימוקים" כביכול: "ויאמר, הַךְ אֲדַנִּי.. וְאִיךְ אֶעֱשֶׂה..!"

עד כאן מדברי קדשו של הרב הקדוש משינאווע, זכותו יגן עלינו.

*

אפשר לרמוז בס"ד עניין נוסף בטעם "שלשלת" על תיבת "וַיִּמְאָן".

חז"ל אומרים², שבעיצומה של תבערת הניסיון של יוסף הצדיק "באותה שעה נראית לו דמות דיוקנו של אביו בחלון, והיה אומר לו: "יוסף! עתידים אחיך (=השבטים) שייכתבו על אבני האפוד, ואתה ביניהם. רצונך שיימחה שמך ביניהם?" וזהו שהצילו ליוסף ברגע המכריע של ה"ניסיון", שאז קיים בנפשו "וַיִּנָּס וַיֵּצֵא חַוְצָה" ועקב כך זכה לכל מה שזכה.

רואים אנו מדברי גמרא אלו, כי מה שמנע בסוף מיוסף הצדיק ליפול לתוך מלתעותיו של יצר הרע – היה חשש אמיתי שהתעורר בליבו לרגל ראיית דמות דיוקנו של אביו, שמא יאבד את מקומו חלילה בין שנים עשר שבטי י-ה, אובדן שהינו לנצח נצחים.

¹ שם, ח-ט.

² טו"ט לו, ב.

חשש יוסף בצדק כי "שלשלת הזהב" המקשרת ומחברת בינו לבין אבותיו הקדושים – עלולה להינתק אצלו, חס וחלילה.

זהו שרמזה לנו התורה בטעם "שלשלת" שעל גבי תיבת "וַיִּמָּאֵן". החשש לניתוק ה"שלשלת" הוא שעמד מאחורי מיאוונו התקיף של יוסף! רצונו החזק של יוסף להישאר קשור בשלשלת האבות הקדושים בקשר בל ינתק – הוא שהכריע אצלו את הכף ברגע הניסיון הגורלי לצד הקדושה.

ללמדנו הדבר בא, עד היכן יש לכל אחד ואחד לשמור מכל משמר על "שלשלת האבות" ולהיזהר בכל מיני זהירות, שמא עקב מעשיו לא תינתק השרשרת חס ושלום! אדרבה – נוסף אנו בעצמנו עוד חולייה של זהב, בשרשרת הנצח של ישראל קדושים!

ל ק ט א מ ר י ם

מספרי כ"ק רבותינו הקדושים זי"ע מאיזביצא ראדזין

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו, בְּאֶרֶץ פְּנֵעַן

"וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב". ביקש יעקב לשב בשלווה, קפץ עליו רוגזו של יוסף. אמר הקב"ה: לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם בעולם הבא??

(רש"י)

מה הכוונה "ביקש יעקב לשב בשלווה"? ומאימתי אכן צדיקים מבקשים לעצמם "שלווה" בעולם הזה??

מסביר רבנו בעל "אורחות חיים" זצ"ל:

"שלווה" שיעקב ביקש לשבת בה – אין הכוונה בה לשקט ומנוחה בעולם הזה, כהבנת הבריות. כוונת הדברים, לסוג מיוחד של הנהגה בעבודת השם.

עבודתו בקודש של יעקב אבינו ע"ה עד הנה – מאיר רבנו – רבת אנפין הייתה, רצופה בהתמודדויות שונות ומגוונות שעברו על ראש בחיר השבטים ונפלו בחלקו בזו אחר זו: צרת עשו, צרת לבן הארמי, לאחריהן צרת המפגש עם עשו, ומיתת רחל אמנו. ואז שוב נודחת על ראש יעקב צרה בלתי צפויה – צרת דינה.

במכלול ניסיונות אלה עמד יעקב אבינו בגבורת נפש עצומה, בבחינת "פי-
שְׁרִיתָ עִם-אֱלֹהִים וְעַם-אֲנָשִׁים, וְתוֹכַל"³! ניסיונות הללו, חישלו וזיקקו את נפשו
הגדולה בזיכור אחר זיכור ובבירור אחר בירור, עד שהגיע יעקב לכלל הכרה
באפסיות פעולות אדם בעולם הזה ולתחושה בהירה שכל הנפעל בעולם הינו
פועל יד השם יתברך, כמות שמכריזים אנו ב"ג עיקרים: "אני מאמין, כי הוא
לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים!"

לאור בהירות זו שאליה הגיע יעקב אבינו, רואה היה מעתה עצמו מוכשר לסוג
"עבודה" מיוחדת - היא "עבודת הצמצום". עבודה נעלה, שבמסגרתה יצמצם
את עצמו בענייני העולם כמידת האפשר ויהא "יושב" אפוף במידת היראה
ובדבקות עילאית, בדומה לעבודת יצחק אביו שמידתו "פחד יצחק" הייתה נר
לרגליו. וזהו שאומר הכתוב "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו", היינו: יעקב היה
מעתה מבקש 'לשבת' במידת יצחק אביו שהיא 'פחד יצחק' [=מְגוּרֵי מלשון
'פחד' כמו 'יָגַר מוֹאָב'] מתוך שלוות נפש והתבודדות עם קונו.

אכן השם יתברך ויתעלה - לא כן עמו.

לפי שלמרות שגבה ורוממותה של עבודה עליונה מסוג "ישיבה" האמור,
עבודה שאותה חמדה נפשו של יעקב אבינו - מכל מקום עיקר חפצו ורצונו של
הקב"ה בעולם הזה הינו בעבודת אדם, שנפעלת מתוך מצבי לחץ ו"הסתר
פנים" דווקא. במצבים שבהם אור השי"ת נסתר מעיני האדם, והוא מצדו
מתאמץ ביגיעות ובתעצומות נפש עד שהוא מצליח לשבור ההסתר, ולהזריח
אור של קדושה בתוך ים החומר שמסביבו. זהו מין 'עבודה' שבו חפץ יתברך
יותר מכל - ומכוחה של עבודה זו מתבררים חלקי ההסתר שבבריאה ונצמח
ומתפשט כבוד שמים בתבל.

יתירה מזו:

"השגות" של אדם ובהירות של אור, הן אמנם משאת כל נפש באדם, אולם אין
בכוון לתקוע יתד נאמן בנפש אדם ולהכות בה שורש כראוי. שכן "אורות"
המגיעים מעצמם, חולפים ונעלמים כלעומת שבאו - לא כן עבודה של בירורי
נפש שנפעלים מתוך יגיעה והתאמצות, אין כמותה לטהר את הנפש "בקביעות",
לפיכך זוהי המובחרת בעבודות האלוקים ועיקר תכלית העבודה.

זו אפוא הכוונה בדברי רש"י הקדושים: "ביקש יעקב 'לישב' בשלווה", היינו:
יעקב אבינו בחיר האבות איווה לנפשו מין עבודת השם שהינה בבחינת "ישיבה

³ בראשית לב, כט.

בארץ מגורי אביו, עבודה העומדת בסימן 'ישיבה' מבלי 'כיבושים' ופעולות יזומות בבחינת 'ישיבה בפחד אביו יצחק' – בזו העבודה חמדה כעת נפשו הגדולה של יעקב אבינו.

אולם 'קפץ עליו רוגזו של יוסף', לפי שהקב"ה חפץ בעבודת יעקב מתוך 'רוגז' דווקא ('רוגזו של יוסף'), שזוהי עבודה החביבה עליו יותר מכל.

(סוד ישרים)

*

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב... אֵלֶּה תְּלִדוֹת יַעֲקֹב, יוֹסֵף.. וַיִּשְׂרָאֵל אָהֵב אֶת-יוֹסֵף מִכָּל-בָּנָיו... [לז, א-ג]

רבנו "מי השלוח" זי"ע מאיר לנו נתיב בהבנת סדר הפרשיות ובהשתלשלות הפנימית שבעבודות אבות האומה, שקדמה לעניין 'מכירת יוסף' שבפרשה.

בפרשיות הקודמות – מסבר אוזנינו בעל "מי השלוח" – סיפר לנו הכתוב על בירוריהם ואופני עבודתם של האבות הקדושים אברהם ויצחק, שבימיהם טרם יצא לאור עומק יקרת האומה הישראלית במכלול תפארתה וצביונה.

בתקופת בראשית ההיא, היה עיקר תכלית עבודתם של אבות העולם להפריש מדרכם כל פסולת ממידותיהם של אומות העולם, שבקרבתם הם חיו ופעלו. בהתאם לזאת, הייתה עבודתו של אברהם אבינו כפי דרכו ומידתו "חסד לאברהם", בבירור וזיכוך כל מיני "אהבה" שבבריאה, היינו בביטול מידת אהבה של התאוות הגרועות כמנהג האומות, והקדשת מידות 'חסד' ו'אהבה' לתכלית אהבת הבורא יתברך, ולשם גמילות טוב וחסד עם הבריות.

ואלו יצחק אבינו במידתו הנודעת "פחד יצחק" היה מזכך בעבודתו את מידת ה'יראה' שבבריאה שתהא מכוונת ל'יראת-שמים', באמצעות צמצום מעשי ידי אדם לתכלית רצון הבורא. וכך היו האבות הקדושים מבררים בעבודתם, כל אחד במידתו, את כלל המידות שבעולם, למען עבודתו ויראתו יתברך.

בימיהם של יעקב אבינו ובניו השבטים, כבר עמדה האומה הישראלית על קומתה וצביונה כאומה בפני עצמה, נבדלת מכל אומות העולם ונקייה באורחות מידותיה. יעקב אבינו ובניו י"ב שבטי יה ותכונות נפשותיהם, שכולן מתאימות ועולות בקנה אחד, ואין בהן שום נטייה זולת לקיום רצונו יתברך באהבה.

מכאן ואילך, הופנתה עיקר תשומת הלב הרוחנית כלפי השבטים פנימה. מעתה הוחל שלב הבירור בין השבטים לבין עצמם, בקביעת סדרי העדיפות הרוחנית שביניהם, מידתו של מי תקדם למי, ומידת מי תאחר. לפי שכידוע כל שבט מבין השבטים מצטיין היה ב'גוון' מסוים ובמידה מיוחדת בעבודת השם, והיה מן הצורך אפוא עבור יעקב אבינו לקבוע מסמרות בדרכי ההנהגה הפנימית של י"ב השבטים 'איש על מחנהו ואיש על דגלו', וכן לקבוע מי יעמוד בראשם של שבטי יה ויסדר אופני הנהגתם, על מנת שיעלו כולם לתכלית קדושה אחת.

בפרק זה, נצמח סבל מרובה ליעקב אבינו. שכן משימה עליונה זו לא הייתה פשוטה כל עיקר, לפי שהוצרך יעקב לשקול מידת כל שבט כפי שורשו בקדושה ולקיים 'בירורים דקים' ועדינים בינות לשבטי ישראל, בכדי להעמיד כל שבט ושבט על מכונו ועל מקומו, וזוהי בבחינת 'עבודה קשה שבמקדש'!

והנה בעניין ההנהגה, סבור היה יעקב אבינו כי נקודת 'יוסף' הינה חיונית ביותר מבין כל תכונות השבטים, לפי שכמוהו כיעקב היה יוסף דגול ומעוטר במידות של יראה וענווה, אותן מידות מוזהבות שיעקב אבינו ענדן עטרה לראשו, וכתוצאה מכך הייתה אהבתו של יעקב נתונה לבנו יוסף, יתר על פני כל שאר בניו, כמאמר הכתוב "וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת-יוֹסֵף מִכָּל-בָּנָיו כִּי-בֶן-זִקְנִים הוּא לוֹ" וכמאמר רבותינו "זקנים" – זיו איקונין של יוסף דומה לשל יעקב!⁴

אכן בפועל, יעקב אבינו לא כיוון יפה בדבר הזה. לפי שמידת "מלכות" נועדה ליהודה שהינו גבר באחיו, ומידתו שלטת בין שבטי י-ה, ואילו 'מלכות יוסף' הינה משנית בחשיבותה לעומת 'מלכות יהודה', כפי שמידת 'מלכות שאול' טפלה היא כנגד 'מלכות דוד'⁵, וכמות שמידת 'משיח בן יוסף' היא משנית לעומת מידת 'משיח בן דוד'. כזו הייתה אף דעתם והבנתם של שבטי י-ה, שיהודה הינו הראש וראשון מבין השבטים.

כתוצאה מכל אלה הבירורים שנערכו בין השבטים כאמור, חל ונוצר פירוד בין הדבקים, ומזאת השתלשלה מכירת יוסף שבפרשה על כל הנמשך והמסתעף.

[מי השלוח]

⁴ מובא ברש"י, כאן.

⁵ השו"ר רמב"ם בפרק ראשון מהלכות מלכים, הלכה ח: "נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל... הרי זה מלך וכל מצוות המלכות נוהגות בו. אף על פי שיעקר המלכות לדוד... ולאחריו בהלכה ט: "מלכי בית דוד הם העומדים לעולם, שנאמר "כסאך יהיה נכון עד עולם", אבל אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו...". (וראו השגת הראב"ד, שם). וכל זה בנוי כנראה על פסוק שבתורה "לא יסור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו, עד כי יבא שילה..." (בראשית מט, י')

**וַיַּחְלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגִּד לְאָחָיו.. וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֵמִים... וַיֹּאמְרוּ
לוֹ אָחָיו, הַמֶּלֶךְ תְּמַלֵּךְ עָלֵינוּ, אִם-מִשׁוֹל תְּמַשֵּׁל בָּנוּ... [לו, ה-ח]**

עניין 'חלומות יוסף' וסיפורם לאחיו – מפרשו מרן בעל "מי השלוח" כך:

עניין ה'חלום' והיחס אליו, תפס מקום אצל האבות עוד בימי יעקב אבינו ע"ה, כשחלם ליעקב חלום 'הסולם' בעת הליכתו לבית לבן, כמפורש בפרשת ויצא.

באותו הפרק, לאחר החלום הנבואי שחזה יעקב אבינו בשנתו, החל יעקב לעיין בפרקי 'החלום' לעומקו ולרומו, ומצא בו רב עומק ומשמעות. בהמשך הזמן, לאחר שנולדו ליעקב בניו השבטים, היה יעקב עוסק עמם בלימוד ובירור אותו חלום נבואי, כאשר מידי פעם התחדשו ליעקב 'דברי תורה' חדשים ועומק אינסוף המקופל בחלום זה, ונחשפו לפניו משמעויות שלא עמד עליהן מקודם.

מכיוון שנראו אותם חלומות ליוסף, היה מייחס להם אף הוא משמעות רבה, כדרך שייחס להם יעקב אביו בזמנו, ועל שום כך היה מספר חלומותיו לאחיו.

אלא שהשבטים מצדם, מיאנו להתייחס לחלומות יוסף כמי שמבטאים מציאות אמיתית. הם טענו כנגד יוסף, כי אין כלל מה להשוות בין חלומותיו של יעקב אבינו לבין חלומותיו של יוסף – מן הסיבה דלקמן: שכן ניחא יעקב אבינו, ששרוי במשך כל שעות היום ביראה עילאית ודבוק כולו בהשם יתברך, אי לזאת השם יתברך מראה לו חלומות 'דברי תורה' אף בעת שנתו, לפי שכל חושיו הם קודש לה' ולתורתו ואין אצלו מציאות של הרהורי לב בעלמא. לא כן אתה יוסף – כלום יכול הנך לדמות נפשך לאבינו, בדבר גדול כמו זה!?

מתוך כך הסיקו השבטים, שאין בחלומותיו של יוסף דבר מלבד הרהורי ליבו לאורך שעות היממה, כדרך רוב אנשי העולם הצופים בחלומם מה שהם מחשבים בהקיץ. מכאן אף הגיעו למסקנתם הברורה, כי יוסף הינו יושב ומהרהר תדיר בינו לבין עצמו, כיצד יוכל למשול ולהשתרר על אחיו השבטים! וזהו שהיו השבטים תמהם בקול רם, כנגד אחיהם יוסף: "הַמֶּלֶךְ תְּמַלֵּךְ עָלֵינוּ – אִם-מִשׁוֹל תְּמַשֵּׁל בָּנוּ"!

אלא ש'אחרית דבר' הוכיח על ראשיתו, כי חלומות יוסף בשעתם היו אכן כעין חזיונות נבואיים, שהתגשמו וקוימו בסופו של העניין בדרך מיוחדת ומופלאה, כפי שצפה זאת יעקב אבינו מראש כמאמר הכתוב "וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדְּבָר" וכפירוש רש"י: "היה ממתין ומצפה מתי יבוא"!

[מי השלוח]

וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָחִיו, הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ, אִם־מִשׁוֹל תִּמְשַׁל בָּנוּ..?

(לז, ח)

מהו פשר כפל הלשון בכתוב: "הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ", "אִם־מִשׁוֹל תִּמְשַׁל"??

אומר רבנו הקדוש בעל "מי השלוח", כי הדברים מתבארים לאור אמרתו של הרב הקדוש רבי זושא מאניפולי זצ"ל, אשר רגיל על שפתו מאמר דלקמן:

"כל אדם שיחפוץ להשפיע על התנהגותם הנכונה של אחרים – מן הצורך שיגלה תחילה מידה נכונה של "תקיפות" כנגד תשוקותיו ורצונותיו שלו, בכך שיגלה התנגדות כנגד פיתויי יצר הרע שבנפשו. רק לאחר ש'עסק' בעצמו ופעל בן, יוכל הוא לאזור חיל ותקיפות כלפי זולתו מבלי להתיירא מתגובתו, שכן אז השם יתברך משפיע עליו עוז ותעצומות שיחזקוהו ויאמצוהו בדרכו הישרה.

זהו שהיו השבטים טוענים כלפי יוסף:

"הַמֶּלֶךְ" – כלום הנך מולך על עצמך, עד שתחפוץ כי "תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ"?? כמו כן: "אִם־מִשׁוֹל" – אם הנך מושל ברוחך לגמרי, עד כי אף גם "תִּמְשַׁל בָּנוּ"??

(מי השלוח)

*

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף, הֲלוֹא אָחִיךָ רַעִים בְּשִׁכְּם, לָכֵּה וְאֶשְׁלַחְךָ

אֵלֵיהֶם.. וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ–נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אָחִיךָ.. [שם, יג–יד]

על שום מה שולח לפתע יעקב אבינו את יוסף לראות "אֶת־שְׁלוֹם אָחִיךָ" הרועים בשכם? כלום לא חושש היה לשלום יוסף, והלוא יעקב אבינו ידע מזאת כי אחי יוסף שונאים אותו?? כמו כן: מהו כפל הלשון "לָכֵּה–וְאֶשְׁלַחְךָ" שבכתוב?

מאיר רבנו "בית יעקב" זצ"ל ואומר, כי 'מעשה שהיה – כך היה':

ביום ההוא, בעת שיעקב השכים לעבודת הקודש שלו, נפעמה רוחו בקרבו ולא מצא מנוח לנפשו, מבלי שיביין פשר דבר. לפלא היה הדבר בעיני יעקב אבינו, שהרגשי נפשו מוכרים היו לו כמזוקקים בתכלית – מהו פשר 'חוסר מנוחה' זה שתוקפו?? עקב זאת היה יעקב משער בנפשו, שלבטח אירע דבר מה אצל בניו השבטים והם שרויים בצער, ליבו לא ניבא טובות אודותם והשקט לא יוכל.

אכן תיכף ניחם יעקב על מחשבתו, באומרו לנפשו:

"הן בניי ידועים אצלי כצדיקים, ומדוע יאונה להם כל דבר רע?? אין זאת אלא שתחושתי נובעת מכך שקבלתי 'לשון הרע' עליהם מפי יוסף, ולכן נמצא מקום עבור 'מידת הדין' למתוח עליהם קטרוג, וזאת מקור תחושתי הבלתי נוחה.

אי לכך, היה יעקב אבינו פונה כעת ליוסף בנו – ומורה לו כדלהלן:

"**לך נא, ראה את שלום אחיך!**" היינו: ראה נא מכאן והלאה לדרוש שלומם וטובתם של אחיך, ואל תוסף להביא דיבתם רעה לפניי, שכן לא אחפוץ בכך! הן כולכם שווים בעיניי לטובה, כמורך כמוהם! **ודע לך**, הוסיף יעקב לרמוז ליוסף: באם ייוולד בזאת צער כלשהו לבניי חלילה, תיחשב אתה כגורם לדבר, על שום דיבתם רעה שהנך מביא תדיר לפניי, ואחריות הדברים תיפול עליך! אי לזאת מוטל עליך בזאת להתברר ולהזדכך כנגד אחיך, על מנת שתבורר כוונתך בדברים אלה שהינה אמיתית, מבלי כל נגיעה אישית מצד עצמך חלילה.

ותוך כדי כך, פונה יעקב אבינו ליוסף ואומר לו:

"**לכה – ואשלחך אליהם!**" כאומר: 'הלוך' ממני בדבר זה! שכן אינך 'בא-כוחי' בזאת, וידי מסולקת מענייך. תבורר אתה כנגד אחיך השבטים, כי צדיק הנך בדבר זה, והעמד כוחך הרוחני במבחן. ובזאת תיבדק, באם מעשיך כנים וצודקים ואין בהם שמץ פסול – אזי יעמוד לך זכותך וכוחך מול אחיך בכל דרכיך וענייניך! **ובכך בעצם נסתלק יעקב מזה העניין**, כדי שיוסף יוכל להתברר מול אחיו השבטים בצדקת דרכו ובטוהר כוונותיו. כמובן שיעקב לא דיבר על כך במפורש, ולא ניבא מה יהא בסופו.

*

בזאת – מוסיף רבנו "בית יעקב" – אף מיושבת הקושייה הנודעת, הכיצד אירע ליוסף כפי שאירע, והרי נשלח בשליחות אביו והיה אפוא "שליח מצווה", ובידוע הכלל כי "שלוחי מצווה אינם ניזוקים!"⁶

אכן לאור האמור, הדבר מיושב. שכן, יעקב אבינו נסתלק כאמור מהשלכות עניין יוסף באומרו "לכה" – למען יתברר יוסף בכוחות עצמו מול אחיו. הלכך לא נחשב 'שליח מצווה' בדבר, ולכן אירע עמו מה שאירע.

[בית יעקב, עניין כו, כז]

⁶ פסחים ח, ב. והשוו דברי "אור החיים הקדוש" כאן.

**וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַחִיו, מֶה־בָּצַע פִּי נִהְרַג אֶת־אֲחִינוּ... לְכוּ
וּנְמַכְרֵנוּ... [לז, כו-כז]**

לכאורה איזה מין טיעון הוא זה "מה־בָּצַע פִּי נִהְרַג אֶת־אֲחִינוּ"? הלוא 'ממה נפשך': אם לדעת השבטים יוסף הינו "חייב מיתה" – אזי מה טענה יש באמירת יהודה "מה־בָּצַע..", ואם אינו ממש חייב מיתה – כי אז ברור שאסור להורגו, ומי שהורגו הריהו בגדר שופך דמים!

מבאר רבנו בעל "מי השלוח":

חז"ל הקדושים קובעים בגמרא כי "בזמן שליטת יצר הרע, אין מי שיזכיר לאדם מיצר הטוב"!⁷

ביאור הדברים:

בכל ניסיון רציני שבו מתנסה אדם, כשנעמדות לפניו שתי אפשרויות לכאן או לכאן – אזי יצר הרע שבאדם "משכיח" הימנו בשעת מעשה את חומר האיסור מצד ההלכה, עד שאדם נשאר במידת 'יראת שמים' שבו בלבד⁸ שמכוחו אמור הוא להתגבר ולעמוד בניסיון הקשה. זהו בעצם תוקפו של ניסיון, וכאן נעוץ מידת הקושי לעמוד בו. שכן אילו היה עומד העוון מול האדם במלוא חומרתו – כלום היה זה 'ניסיון' לפני האדם להימנע מלעבור על האיסור??

אימתי נוכח אדם במציאות זו?? בעבור הניסיון – שאז כמו "נפקחות" עיני האדם (=כמאמר הכתוב לאחר חטא עץ הדעת 'וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם'⁹... והשוו דברי רש"י, שם) והינו נוכח במלוא חומרת העוון שעבר עליו – או שבחסדי שמים זכה להינצל מהניסיון מבלי שנכשל.

אומר רבנו הגדול בעל "מי השלוח":

בשעה ששבטי י-ה ביקשו להרוג את יוסף ודנו אותו למיתה, אזי מגודל הניסיון בעת ההיא נעלם מעיניהם גודל חומר האיסור שבדבר, עד שחשבו כי במצב הדברים שלפניהם המעשה הינו מותר ואף הלכה כן וכך ראוי להורות.

אולם יהודה מלך השבטים, שכובד אחריות העיקרי היה מוטל עליו, לא היה בוטח בעצמו וחושש היה פן בלהט הניסיון אין אחיו השבטים עומדים על מלוא

⁷ ראוי: נדרים לב, ב.

⁸ כמאמר הכתוב בניסיון העקידה "עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה.." (בראשית כב, יב).

⁹ בראשית ג, ז.

החומרה שבמעשה, הלכך נקט ברוב חוכמתו ותושייתו בטכסיס מעשי באמרו לאחיו: **"מִה־בְּצַע, פִּי נִהְרַג אֶת־אָחִינוּ"**?? כאומר להם:

"נכון הדבר 'שמותר' לנו להורגו ליוסף בנימוק זה או אחר, שהרי יוסף הינו מביא דיבתנו רעה ליעקב אבינו ואי לכך אפשר בהחלט שיש ליוסף דין "רודף" ומותר לנו להורגו.

"אולם אחיי, בואו חשבון:

"וכי מה נרוויח מכך לענייננו – כאשר יוסף ייהרג? כלום נזכה בשל כך באהדת אבינו, אשר מעתה יאהבנו יותר מלפני כן? והלוא יוסף שאותו אהב מכל בניו, איננו – ואז אבינו ישקע ביגונו כליל, ולא יתפנה לאהוב אותנו כלל וכלל!" (=כפי שאכן אירע בעת שנודע ליעקב כי "טָרַף טָרַף יוֹסֵף"¹⁰)!

כיוון ששמעו האחים את דבריו של יהודה ונוכחו בצדקת טענתו, נטשו את תכניתם המקורית להרוג את יוסף – ואכן לפתע חדרה ההכרה לליבם אודות גודל העוון שהיו קרובים לעבור עליו, ואך פסע הפריד בינם לבין המעשה: **שפיכות דמים!!** רק אז נוכחו המה לראות, כי אף מצד ההלכה והדין אין הנסיבות מצדיקות 'הריגתו' של יוסף – דבר שלא ראו מקודם לכן.

ולאור כך הגיעה הצעתו החלופית של יהודה: **"לָכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לַיִּשְׁמַעֲאֵלִים, וַיְדַנוּ אֶל־תְּהֵי־בוּ!"**

(מי השלוח)

בדברים הללו, מטעים בעל "מי השלוח" זצ"ל את דברי הגמרא במסכת סנהדרין¹¹, הקובעת:

"כל המברך את יהודה נקרא "מנאץ", שנאמר "מִה־בְּצַע פִּי נִהְרַג אֶת־אָחִינוּ", ונאמר "וּבְצַע" בְּרַךְ נֶאֱמַר ה'"¹²! (=ע"כ)

והדברים מתמיהים לכאורה:

הן יהודה בדבריו הללו הציל בפועל את יוסף מהריגה – מדוע אפוא לא יבורך יהודה בגין דיבוריו אלה?!

¹⁰ לז, לג.

¹¹ סנהדרין ו, ב.

¹² תהלים י, ג.

רק ההסבר הינו כדלקמן:

עצה ו"טכסיס" שנקט בו יהודה כדי להציל את יוסף, באמרו לאחיו "מה־בַּצֵּעַ פִּי נִהְרָג אֶת־אָחֵינוּ" ובהוכיחו למול אחיו את מידת חוסר התוחלת בדבר הריגת יוסף – אמנם עצה מועילה הייתה, אך לא הייתה זו עצה האמיתית מצד התורה וההלכה. אלא שבנסיבות דאז – מחויבת המציאות הייתה בכדי להציל דרכה את נפשו של יוסף מרדת שחת, שכן לא עמדה בפני יהודה ברירה אחרת. ואכן, הדברים פעלו כצפוי ובאופן הראוי.

באים ומורים לנו חז"ל הקדושים, כי "עצות מעשיות" מעין אלו לא נועדו בתור דרך של 'לכתחילה' עבור יהודי, לנקוט בהן בעמדו בפני ניסיון. שכן על אדם ללמד את עצמו קשת ולעמוד בקשרי מלחמה עם היצר במטרה להימנע מן העבירה מתוך מניעים של 'יראת שמים' גרידא! ולא כתוצאה מחשבונות ושיקולים צרדיים של "רווח והפסד" גשמיים כביכול.

רק במקרים מיוחדים, כאשר יצר הרע גובר על האדם עד מאוד ומשכיח הימנו מידת האיסור וחומרת ההלכה, במקום שאין עומד לפנינו ברירה אחרת – אזי מותר ואף מצווה על אדם "להיעזר" בחשבון צרדי של "מה ירוויח מן המהלך" וכדומה, כפי שאכן אירע במקרה של יהודה ויוסף.

זוהי כוונת קדשם של חז"ל:

"כל המברך את יהודה" לאמור: שהינו מאמץ דרכו זו של יהודה לכתחילה, במקום לפנות לצד התורה וההלכה ולהתעורר באמצעות יראת שמים, "אינו מברך אלא מנאץ"!.. שכן מלכתחילה אין זו הדרך אלא בדיעבד לחוד, כאשר לא נותרת בפני אדם ברירה אחרת, כפי שהיה המצב אצל יהודה ואחיו כאמור. (מי השלוח)

עניין "מכירת יוסף" ופשרה

פרשה זו של מכירת יוסף, הינה כידוע מן הפרשיות הקשות שבתורה.

הלוא אחי יוסף, שהם י"ב שבטי י-ה המהווים בניינו הרוחני של כלל ישראל בבחינת "שְׁבִטֵי־יִהְיֶה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל"¹³ ושם נחקק על חושן האפוד המונח על לבו של הכהן הגדול לזיכרון לפני ה' תמיד – הכיצד כשלו שבטי קודש אלו

¹³ תהלים קכב, ד.

במעשה כה חמור כדוגמת "מכירת יוסף", וסיבבו את הרחקתו של יוסף מאביהם יעקב, כאשר בתחילה אף ביקשו ליטול את נפשו ורק בעצת יהודה 'הסתפקו' במכירתו לישמעאלים?? ובכלל, על שום מה כה גברה שנאתם של השבטים ליוסף, כתוצאה נלווית להבאתו דיבתם רעה אל אביהם יעקב??

רבנו הקדוש בעל "מי השלוח" זי"ע, באספקלריה המאירה שלו, סולל עבורנו את המסילה כדי שנבין 'אפס קצהו' מן הסוגייה העמוקה ששמה "מכירת יוסף", עד היכן שניתן לנו להתבונן במסגרת "תורה היא וללמוד אנו צריכים"¹⁴, ואת המערכת הרוחנית שהייתה עומדת ביסוד הדברים בבני יעקב ושבטי ישורון.

ראשית דבר, מייחד עבורנו רבנו "מי השלוח" זי"ע דברים רמים אודות מקומו הרוחני הנשגב והעליון של יעקב אבינו ע"ה – בקרב בניו י"ב שבטי י-ה.

יעקב אבינו – מאיר רבנו זי"ע – הינו בגדר "צדיק יסוד עולם" אשר העולם כולו שעון עליו. נוכחות יעקב אבינו בתבל, הינה בבחינת עצם נוכחות השכינה בעולם הזה [=דמות דיוקנו של יעקב חקוקה בכיסא הכבוד¹⁵!], ואלו י"ב שבטי י-ה מהווים בעצם מושג "כלל ישראל" הדבק בקב"ה ושכינתיה, באמצעות דבקותם בצדיק העולם, יעקב אבינו. באמצעות דביקותם של שבטי ישראל ביעקב, נוצר והתהווה, לראשונה מני קיום העולם בחינת 'ייחוד השלם' שבין הקב"ה וכנסת ישראל כביכול, בבחינת המאמר "קודשא-בריך-הוא וישראל חד הם"¹⁶!

ייחוד עליון זה, שבין שכינה הקדושה לבין כנסת ישראל כביכול, הינו רמוז בעצם בתיבת "אחד" שבפסוק "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד"¹⁷! – באופן דלקמן:

אות "אלף" שבתיבת "אחד" – רומזת ליעקב אבינו ע"ה, המסמל במהותו את נוכחות שכינתו יתברך בעולם. אות "חית" – רומזת היא לשמונת שבטי בני יעקב שהינם קרויים 'בני הגבירות' (=רחל ולאה); ואילו אות "דלת" רומזת לארבעת שבטים הקרויים "בני השפחות" (=בלהה וזלפה). כאשר ביחד הם מהווים 'קשר עליון' שבין י"ב שבטי ישורון לשכינה הקדושה, באמצעות אות "אָלֶף" – שרומזת ליעקב אבינו, כאמור.

בעת שיוסף הביא דיבתם רעה של אחיו אל יעקב אבינו, היה בכך בכדי לסכן את הקשר העליון שבין האחים שבטי י-ה – לבין ישראל סבא! אי לכך,

¹⁴ על פי: ברכות נה, א; שבת סב, ב; ועוד.

¹⁵ ראו: חולין צא, ב.

¹⁶ זוהר הקדוש, ח"ג דף צג ע"ב, ובהרבה מקומות. וכל הספרים הקדושים.

¹⁷ דברים ו, ד.

השבטים ראו זאת בחומרה שאין לשערה, ודנו את יוסף אחיהם כמי שמוכן למען תועלת עצמית לחבל בקשר העליון ולהכניס פירוד בין הדבקים חלילה, ובכך להפריד את הייחוד העליון שבין ישראל לאביהם שבשמים – לא פחות ולא יותר! הדבר העיד, לדעת השבטים, כי ביוסף מצוי פגם 'בשורש' נפשו רחמנא ליצלן, ממילא אין מקומו כביכול בין שבטי יה חלילה..

באור שלילי עוצמתי שכזה ראו שבטי ישורון את מעשיו של יוסף, ובהתאם לכך היו שופטים את יוסף אחיהם בחומרה יתירה – בתור גורם שמתכוון להפריד את ישראל מן אלופו של עולם חלילה. ומכאן נבע אותו גזר דין חמור שהוציאו השבטים כנגד יוסף, בשל מעשיו ובגין ההשלכות הכה חמורות בעיניהם.

(מי השלוח)

לפי קו רעיוני זה, מוסיף "מי השלוח" ומבאר את הלך דעתו של יהודה, בעת שהציע להמיר את גזר הדין על יוסף במכירתו לעבד – כפי שלבסוף אכן נעשה.

יהודה, מנהיגם של השבטים, עצר את גזר הדין המקורי בחוכמתו הרבה – כאשר העלה בפני ישורון טענה נגדית כדלקמן:

"שמא – כך טען יהודה בפני אחיו השבטים – הננו טועים בפירוש כוונותיו של יוסף, ובעצם אין מגמתו כה חמורה כפי שאנו חושבים?? ואם אכן קיימת אפשרות כזו אף שרחוקה היא, אזי אין משפט שלנו מבורר די הצורך – ולמה אם כן נסתכן בהוצאתו לפועל?? ובלשונו של יהודה לאחיו: "מִה־בִּצְעַ פִּי נִהְרָג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ"¹⁸!

אי לכך, בא יהודה והעלה בפני אחיו הצעה חלופית כדלקמן:

"לְכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים, וַיְדַנּוּ אֶל־תְּהֵי בּוֹ"¹⁹!

לאמור:

הבה "נשליך" בירור עניין זה הישר אל חיקו של 'בורא עולם' כביכול, על ידי שנמכרנו ליוסף כעבד למצרים, ובאופן כזה כאשר "יְדַנּוּ אֶל־תְּהֵי בּוֹ" יתברר יוסף ויתוודע לכל, שבאם 'אמת' בחיקו וכוונתו לשמים – אזי לבטח יינצל מרעתה וטומאתה של מצרים ושל כל האומות, ולא יודח הימנו יתברך נידח

¹⁸ לז, כו.

¹⁹ שם, כז.

חלילה. ואם לאו – אזי יאבד יוסף מקומו בין שבטי יה, ובלבד כי "יחוד העליון" לא יופרד, חס ושלום!

*

זוהי אף הסיבה והטעם – מוסיף רבנו בעל 'מי השלוח' – לכך שיוסף הוצרך להתנסות במצרים בניסיון הקשה עם אשת פוטיפר, זאת לפי שיוסף זקוק היה להתברר ולהזדכך במעשה זה, בכדי להוכיח כי נקי הינו מכל אשמה במעשיו.

שכן לפי דעת חכמי הקבלה וגדולי המוסר "ברית הלשון" מכוונת כנגד ברית המילה²⁰, וקשר פנימי ועמוק קיים בין שתי בריתות קודש אלו. ולכן מי שהוא נשמר בקדושת ברית מילה כראוי, ללא ספק הינו שמור בפיו ובלשונו ואין ברוחו רמייה, ואילו ההיפך באדם שאיננו משמר פיו ומחלל את קדושת לשונו כעדות הכתוב²¹ "שֶׁלַח יָדָיו בְּשַׁלְמָיו (=לדבר בפיו כנגד אנשי שלומיו של השם יתברך – לבטח) חָלַל בְּרִיתוֹ!"

מכיוון שעמד יוסף בגבורה בניסיונו אצל אשת פוטיפר, והיה מגן ושומר תוך כדי מסירות נפשו על "ברית הקודש" שבבשרו לבל תחולל חס ושלום – הוברר הדבר כי מעולם לא כשל יוסף בעוון "לשון הרע" כפי שחשדוהו אחיו, וממילא כוונתו ומעשיו עומדים ברמה של נקיות וטהרת הלשון – שכן כוונת יוסף לטובה הייתה כפי השגתו לשמור על קדושת שבטי י-ה, אף כי לא הובן כך בשעתו.

בכך הושלם שלב יסודי בבירורו של יוסף, לקראת ישועתו השלימה.

(מי השלוח, שם)

*

וַיִּקְמוּ כָל-בָּנָיו וְכָל-בְּנֵי לֵנְחָמוֹ, וַיִּמָּאֵן לְהִתְנַחֵם, וַיֹּאמֶר פִּי-
אֵרֶד אֶל-בְּנֵי אָבִל שְׂאֵלָה [לז, לה]

"אָבִל שְׂאֵלָה" – כפשוטו לשון קבר הוא.

"ומדרשו – גיהנום. סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה, אם לא ימות אחד מבני בחיי, מובטח אני שאיני רואה פני גיהנום!"

[רש"י]

²⁰ על פי ספר יצירה, פ"ו מ"ז. ומובא בכל הספרים הקדושים, והדברים עתיקים.

²¹ תהלים נה, כא. הפירוש על פסוק הזה מובא בספרים הקדושים (כמו משמרת איתמר ועוד) בשם הרב המגיד ממעזריטש ז"ל ע.

דרש מרן "בית יעקב":

צאו וראו, עד היכן גדלה אמונתו הפשוטה של יעקב אבינו עליו השלום, ועד כמה הייתה אחיזתו איתנה בה' אלוקיו, אף בימים הללו הקשים עבורו מנשוא.

שהרי עד כה היה יעקב אבינו מתהלך לפי תומו, וחש בנפשו בטוח ושלם. למרות שמלומד היה בניסיונות ובצרות שהקיפוהו מכל עבר, כדוגמת צרת לבן, רדיפת עשו ואנשיו, צרת דינה עם שכם בן חמור וכל בני עירו, מלחמותיו במלכי האמורי, ועוד כהנה וכהנה – מכל מקום ניסיונותיו אלה וקרבותיו על מזבח הליכתו בדרכי השם יתברך, לא הכהו את רוחו של יעקב ולא הרפו את ידיו חלילה. בפרט לאור הידיעה כי שמורים עבורו חיי עולם הבא זאינו רואה פני גיהנום כפי סימן שמסור היה בידו 'מפי הגבורה', כי לא יעזוב נפשו לשאול ולא ייתן לאיש חסידו לראות שחת. דבר זה בעצמו היה בו משום חיזוק ותמיכה לנפשו של יעקב, ונסך עוז ובטחון ברוחו למרות כל ההרפתקאות שעלו עליו.

אלא שעתה "קפץ עליו רוגזו של יוסף" – שניפץ ליעקב כל מבטח חייו בפניו.

שכן, כמו לא די ליעקב בעצם הגזירה הנוראה שנחתה על ראשו בהיקרע מעמו בחתף אישון עינו ומחמל נפשו, בן זקוניו 'בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף'²², שבו ראה יעקב אבינו את המשך הקדושה ומסורת ההנהגה בכרם בית ישראל. לא די לו באסון עצמו ובנסיבות הנוראיות שבהן מצא יוסף את מותו "חַיָּה רָעָה אֶכְלָתָהּ, טָרֶף טָרֶף יוֹסֵף"²³! רק כעת נוספה צרה על צרתו ושבר על שברו, בכך שכל משענו בחיי עולם הנצח קרס למול עיניו! שכן מבטחו של יעקב התמצה כאמור בסימן זה המסור בידו, שבניו אינם מתים בחייו, ואלו מעתה לאחר ששיכל בחייו את יוסף בנו, שוב לא נותר כל מבטח ומשען בידו! מעתה נראה בעיני עצמו כאילו אבוד הינו משני העולמות, חלילה..

ואם טרם די בכל אלה, נוסף עוד ליעקב יגון על יגונו בהסתלקות השכינה ששרתה עליו, מעתה ולאורך כל עשרים ושתיים שנות היעדרותו של יוסף! זאת מפאת היותו שקוע באבלות על בנו אהובו, שהרי כידוע 'אין שכינה שורה.. אלא מתוך שמחה'²⁴! הייתה זאת אפוא "עַתְּ-צָרָה הִיא לַיַּעֲקֹב"²⁵ שכמוה לא היה מימות עולם.

²² בראשית מט, כב.

²³ לז, לג.

²⁴ שבת ל, ב.

²⁵ ירמיה ל, ז.

והנה, במצב קודר ומיֵיאש שכזה, עמדה בפני יעקב האפשרות לכאורה שירפה מכל צדקתו וחיי עבודת השם שלו, וייטול לעצמו חלק בהנאות עולם הזה ובתענוגותיו. שהרי 'בן עולם הבא' כבר אינו – לפחות יציל לעצמו מעט 'חיי שעה' בעולם הזה!

אכן יעקב אבינו ע"ה – לא כן עמו, אלא הינו ממשיך בתומו לאחוז באיתנות עבודתו מבלי להרפות כלל בבחינת "אַחֲזִיתִיו וְלֹא אֲרַפְּנוּ"²⁶! שכן יודע יעקב אבינו, כדרך שיוודעים זאת כל הצדיקים, שאין כל ערך ממשי בעולם בלעדי ידיעת השם יתברך, שזולתה אף חיי שעה אין בהם שום טובה וחיים, ואפילו נשימת פיו מכוחו יתברך היא מגיעה כמאמר "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהֵלֵל יְהוָה"²⁷! היינו שעל כל נשימה ונשימה יש להודות עליה לפני ה'. ממילא אף עבור חיי שעה עליו להודות, ובזאת הידיעה עצמה מדבק האדם את עצמו בה' אלוקיו.

זהו סוד כוחו של יעקב אבינו ונחלת חלקו לעולם, שאינו מתייאש בשום מצב, ומקומו לא יניחנו למרות כל ההרפתקאות שעוברים עליו. ומדעת קדושים זה נשרש בלב ישראל, שיהיה ליבם תמיד דבוק בה' יתברך בכל עניינם ומצבם!

[בית יעקב, ג, יב]

*

וַיְהִי פְּהִיּוֹם הַזֶּה, וַיָּבֵא הַבֵּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתוֹ. וַתִּתְּפֹשֶׁהוּ
בְּבִגְדוֹ.. [לט, יא-יב]

לעשות צרכיו נכנס, אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו. (רש"י)

כ"ק מרן אדמו"ר מוהרא"י זצ"ל היה רגיל על לשונו לצטט מאמר קדשו של הרה"ק רבי יצחק מווארקה זי"ע – על דברי רש"י הללו.

וכה היו דבריו של האדמו"ר הגדול מווארקה:

חז"ל הקדושים אומרים על הפסוק "וַיְהִי יוֹסֵף יִפְהֶ־תָאֵר וַיִּפֶּה מְרָאָה"²⁸ – "כיוון שראה (יוסף) עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו. אמר הקב"ה:

²⁶ שיר השירים ג, ד.

²⁷ תהלים קנ, ו.

²⁸ לט, ו.

"אביך מתאבל, ואתה מסלסל בשערך? חייך, שאני מגרה בך את הדוב" – מיד "וַתֵּשֶׂא אֶשְׁת־אֲדֹנָיו.."²⁹ (=רש"י, שם)

ולכאורה יש להבין: מה אכן היו מניעיו של יוסף, בעת שהחל 'מסלסל בשערך'? אלא שיוסף הצדיק חישוב בנפשו, לאחר שהתמנה למושל בבית פוטיפר אדונו, שבתור מושל בבית שר עליו להיות "מעורה עם הבריות" ולכן זוהי דרך נכונה לפניו לסלסל בשערך כדרך המצרים תושבי הארץ. על כך יצא הקצף משמים כנגד יוסף "אביך מתאבל, ואתה מסלסל בשערך"? אמר הקב"ה: "חייך, שאני מגרה בך את הדוב!" (=אשת פוטיפר).

היינו: מכיוון שראתה אשת פוטיפר והנה יוסף הדור בלבושו וקווצותיו עשויות לו תלתלים כאחד הבחורים המצריים, והוא יפה תואר ויפה מראה עד מאוד, מיד "ותתפשהו בבגדו"! כלומר בבגידתו בכך שמלבשו דומים לשל מצרים, וכתוצאה מכך ניסתה לשדל אותו לדבר עבירה, רחמנא ליצלן!

בשלב זה, לאחר שנוכח יוסף כי אשת אדונו מעיזה פניה להחטיא את נפשו, ערך לעצמו "דין וחשבון" על מעשיו בחשבו לנפשו: "הכיצד מגיעה ערלית זו למחשבה טמאה כזו כלפיי? הלא אין זאת דבר של מה בכך!"

והנה מיד בחשבו כן, אמר לנפשו: "לבטח אין זאת אלא על שום ששיניתי מתארי העברי כאשר היה בראשונה, והחילותי לסלסל בשערי ולהדר בלבושי בדומה למצרים – לכך קרוני הדברים הללו, שיש ל"סטרא אחרא" גישה כביכול אלי, ובגין כך הגעתי לידי ניסיון מר שכזה!"

באותה שעה "נראית לו דמות דיוקנו של אביו", כלומר: נראתה לו (=היינו מצאה חן בעיניו מלשון "רואה אני את דברי אדמון"³⁰) דמות דיוקנו של יעקב כפי שהשתקפה מפניו – בזקנו ובפאותיו, ובמלבושיו היהודיים, מבלי שום שינוי!... שכן זוהי דרך הישרה שיבור לו איש יהודי, לבל יבוא הוא לידי ניסיון.

[כ"ק מרן מוהרא"י זצוק"ל]

בברכת

שבת שלום ומבורך – וחנוכה שמח!

²⁹ לט, ז.

³⁰ כתובות קח, ב.